

KỶ NIỆM 131 NĂM NGÀY SINH CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH (19/5/1890 - 19/5/2021)

CỐNG HIẾN VĨ ĐẠI CỦA CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH ĐỐI VỚI SỰ NGHIỆP CÁCH MẠNG VIỆT NAM

MẠCH QUANG THẮNG (*)

Tóm tắt: Chủ tịch Hồ Chí Minh được Đảng Cộng sản Việt Nam tôn vinh là “Anh hùng dân tộc vĩ đại”, được UNESCO tôn vinh là “Anh hùng giải phóng dân tộc, Nhà văn hóa kiệt xuất”, được Nhân dân Việt Nam yêu nước gọi là “Bác Hồ”. Người là nhà yêu nước vĩ đại, cống hiến trọn đời cho sự phát triển của dân tộc Việt Nam; là người tìm đường, mở đường và dẫn đường cho cách mạng Việt Nam đi từ thắng lợi này đến thắng lợi khác, giành độc lập dân tộc, xây dựng và phát triển đất nước theo con đường độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội. Những cống hiến vĩ đại của Người là giá trị trường tồn của dân tộc và cách mạng Việt Nam mà các thế hệ người Việt Nam yêu nước đang giữ gìn và phát huy.

Từ khóa: Cách mạng; cống hiến; Chủ tịch Hồ Chí Minh; yêu nước.

Abstract: President Ho Chi Minh was honored by the Communist Party of Vietnam as “the Great National Hero”, honored by UNESCO as “the National Liberation Hero, an Outstanding Cultural Celebrity”, and loved by Vietnamese people, who call him “Uncle Ho”. He is a great patriot, who devoted his life to the development of Vietnamese nation; being a path-finder, paving and leading the way for Vietnamese revolution from victory to victory, achieving national independence, building up and developing the country along the path of national independence and socialism. His great contributions are the enduring values of Vietnamese nation and revolution that generations of Vietnamese patriotic people are preserving and promoting.

Keywords: Revolution; dedication; President Ho Chi Minh; Patriot.

Ngày nhận bài: 13/4/2021 Ngày biên tập: 23/4/2021 Ngày duyệt đăng: 11/5/2021

Chủ tịch Hồ Chí Minh là người tham gia thành lập Đảng Cộng sản Pháp năm 1920; người sáng lập, lãnh đạo và rèn luyện Đảng Cộng sản Việt Nam; khai sinh ra nước Việt Nam dân chủ cộng hòa, là nguyên thủ quốc gia trong 24 năm (1945-1969); người sáng lập Mặt trận Dân tộc thống nhất; sáng lập lực lượng vũ trang nhân dân Việt Nam; là Ủy viên thường trực Bộ Phương Đông của Quốc tế

Cộng sản. Trên ngực áo không có tám huân chương nào, nhưng bên trong tám áo của Người có trái tim đập cùng nhịp phát triển của dân tộc và thời đại. Người đã đi xa nhưng để lại cho chúng ta một di sản vô giá, đó là tư tưởng Hồ Chí Minh - kim chỉ nam cho mọi hoạt động của cách mạng Việt Nam.

1. Tìm được mục tiêu và con đường phát triển đúng đắn cho dân tộc

C.Mác đã từng khẳng định: “Mỗi thời đại xã hội đều cần có những con người vĩ đại của nó và nếu không có những con người vĩ đại như thế thì thời đại sẽ sáng tạo ra những con

(*) GS.TS; Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh

người như thế"⁽¹⁾. Đối với cách mạng Việt Nam, Chủ tịch Hồ Chí Minh chính là con người đó, là người tìm đường, mở đường và dẫn đường cho sự phát triển của dân tộc Việt Nam. Mục tiêu phát triển của dân tộc Việt Nam mà Người tìm ra và nêu rõ trong Chánh cương vắn tắt của Đảng Cộng sản Việt Nam năm 1930 là: "Đi tới xã hội cộng sản"⁽²⁾. Còn con đường là "làm tư sản dân quyền cách mạng và thổ địa cách mạng"⁽³⁾. Theo cách diễn đạt sau này, thì mục tiêu đó được biểu đạt một cách cụ thể hơn, ở giai đoạn thấp của "xã hội cộng sản" chính là "chủ nghĩa xã hội"; còn con đường đó được diễn đạt là làm cách mạng dân tộc dân chủ nhân dân tiến lên chủ nghĩa xã hội hoặc độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội.

Đó là kết quả của quá trình nhận thức và hành động đúng đắn của Chủ tịch Hồ Chí Minh. Ngày 05/6/1911, Nguyễn Ái Quốc lên con tàu Amiral Latouche-Tréville, với cuộc sống xa Tổ quốc 30 năm (1911-1941), Người đã tìm thấy và đưa con đường cách mạng vô sản về Việt Nam. Trong một lần nói chuyện với nhà báo - nhà thơ Xô viết Ôxíp Mandelshtam (đăng trên Báo Ogoniok-Liên Xô số 39, ngày 23/12/1923), Chủ tịch Hồ Chí Minh đã kể rằng: "Khi tôi độ mười ba tuổi, lần đầu tiên tôi được nghe ba chữ Pháp: Tự do, Bình đẳng, Bác ái... Và từ thuở ấy, tôi rất muốn làm quen với nền văn minh Pháp, muốn tìm xem những gì ẩn đằng sau những chữ ấy... Tôi quyết định tìm cách đi ra nước ngoài"⁽⁴⁾, "xem nước Pháp và các nước khác. Sau khi xem xét họ làm như thế nào, tôi sẽ trở về giúp đồng bào chúng ta"⁽⁵⁾.

Cuộc đời của Chủ tịch Hồ Chí Minh là sự biểu đạt trọn vẹn của quá trình dẫn thân cống hiến cho nền độc lập dân tộc, cho tự do, hạnh phúc của Nhân dân. Trong Di chúc, Người viết: "Suốt đời tôi hết lòng hết sức phục vụ Tổ quốc, phục vụ cách mạng, phục vụ nhân dân. Nay dù phải từ biệt thế giới này, tôi không có điều gì phải hối hận, chỉ tiếc là tiếc rằng không được phục vụ lâu hơn nữa, nhiều hơn nữa"⁽⁶⁾. Người chỉ tiếc là không còn sống lâu hơn nữa để phục vụ Tổ quốc, phục vụ cách

mạng, phục vụ Nhân dân. Sống là để phục vụ. Sống là để cống hiến, dẫn thân vào con đường gian lao nhằm giành và bảo vệ độc lập cho Tổ quốc, xây đắp tự do, hạnh phúc cho đồng bào. Đó chính là phương châm sống và hành động trong suốt cuộc đời Chủ tịch Hồ Chí Minh. Người nhấn mạnh: "Cái mà tôi cần nhất trên đời là: Đồng bào tôi được tự do, Tổ quốc tôi được độc lập"⁽⁷⁾. Khi trả lời phỏng vấn của nữ phóng viên báo Granma (Cuba) Mácta Rôhát, Chủ tịch Hồ Chí Minh nói: "Tôi hiến cả đời tôi cho dân tộc tôi"⁽⁸⁾ và "Mỗi người, mỗi gia đình đều có một nỗi đau khổ riêng và gộp cả những nỗi đau khổ riêng của mỗi người, mỗi gia đình lại thì thành nỗi đau khổ của tôi"⁽⁹⁾.

Tháng 01/1946, khi trả lời các nhà báo nước ngoài về chức vụ Chủ tịch nước của mình, Chủ tịch Hồ Chí Minh nói: "Tôi chỉ có một sự ham muốn, ham muốn tột bậc, là làm sao cho nước ta được hoàn toàn độc lập, dân ta được hoàn toàn tự do, đồng bào ai cũng có cơm ăn áo mặc, ai cũng được học hành"⁽¹⁰⁾. Trong Di chúc, Người trình trọng ghi "điều mong muốn cuối cùng" của mình: "Toàn Đảng, toàn dân ta đoàn kết phấn đấu, xây dựng một nước Việt Nam hòa bình, thống nhất, độc lập, dân chủ và giàu mạnh, và góp phần xứng đáng vào sự nghiệp cách mạng thế giới"⁽¹¹⁾. Một nước Việt Nam độc lập, Nhân dân Việt Nam được tự do, hạnh phúc luôn luôn là tâm niệm canh cánh đến tận cuối đời của Người.

Chủ tịch Hồ Chí Minh ra đi tìm mục tiêu và con đường phát triển cho dân tộc Việt Nam khi các phong trào yêu nước theo tư tưởng phong kiến và tư tưởng tư sản thất bại. Người từ chối con đường "Đông du" do nhà yêu nước Phan Bội Châu dẫn dắt. Người chủ động dẫn thân vào sự nghiệp đấu tranh giành độc lập, tự do cho dân tộc. Cuộc đời của Người trải qua nhiều sóng gió, bị Tòa án Nam Triều tuyên án tử hình vắng mặt năm 1929 ở Vinh (tỉnh lỵ Nghệ An); bị tù lần thứ nhất bởi chính quyền thực dân Anh ở Hồng Kông (từ tháng 6/1931 đến tháng 01/1933); bị tù lần thứ hai bởi chính quyền Trung Hoa Dân quốc (từ tháng 8/1942 đến tháng 9/1943) ở Quảng Tây (Trung Quốc). Chủ tịch Hồ Chí Minh đã vượt qua nhiều sóng

gió của cuộc đời hoạt động cách mạng, chủ động, tích cực tôi rèn trong thực tế để trưởng thành. Cả cuộc đời của Người chỉ nhằm một mục đích là giành độc lập, tự do cho Tổ quốc, xây dựng một đất nước hùng cường, trong đó mọi người có cuộc sống tốt đẹp về cả vật chất và tinh thần. Đó là đại sự trong cuộc đời Chủ tịch Hồ Chí Minh. Vì vậy, mọi khó khăn, trở ngại, Chủ tịch Hồ Chí Minh đều cố gắng vượt qua, mọi khổ ải không làm Người sờn lòng, chùn bước; Người có một tấm lòng quả cảm, một sự quyết tâm vô cùng tận, sự bao dung, vị tha, đại nghĩa phi thường, một trí lực dồi dào, một nhân cách đặc biệt cao đẹp.

2. Lãnh đạo đấu tranh giành chính quyền cách mạng

Vấn đề cơ bản của mọi cuộc cách mạng xã hội là vấn đề chính quyền. Với tầm trí tuệ sáng suốt, bản lĩnh chính trị vững vàng và nhiệt huyết cách mạng dồi dào, Chủ tịch Hồ Chí Minh cùng Trung ương Đảng lãnh đạo toàn dân tiến hành thắng lợi cuộc Cách mạng Tháng Tám năm 1945, lập nên Nhà nước Việt Nam dân chủ cộng hòa ra mắt quốc dân đồng bào và cả thế giới vào chiều ngày 2/9/1945 tại Quảng trường Ba Đình (Hà Nội), cùng lời tuyên bố trịnh trọng trong bản Tuyên ngôn Độc lập do Người tuyên đọc: “Nước Việt Nam có quyền hưởng tự do và độc lập, và sự thật đã thành một nước tự do độc lập. Toàn thể dân Việt Nam quyết đem tất cả tinh thần và lực lượng, tính mạng và của cải để giữ vững quyền tự do, độc lập ấy”⁽¹²⁾.

Một nước Việt Nam mới, chưa từng có trong lịch sử hàng nghìn năm của dân tộc, một nhà nước dân chủ nhân dân đầu tiên ở Đông Nam châu Á là kết quả của sự hy sinh của các chiến sĩ cộng sản, của đồng bào yêu nước nhất tề đứng lên đấu tranh vì độc lập, tự do. Việt Nam từ một nước không có tên trên bản đồ thế giới do ách cai trị của đế quốc thực dân và phong kiến đã hiện ngang cùng các dân tộc - quốc gia trên thế giới bước vào cuộc đấu tranh cho tự do và tiến bộ; Nhân dân Việt Nam từ thân phận nô lệ đã trở thành người dân của một quốc gia độc lập, làm chủ vận mệnh của mình. Dân tộc Việt Nam đã đứng vào hàng

ngũ các dân tộc tiên phong trên thế giới đấu tranh cho hòa bình, độc lập dân tộc và tiến bộ xã hội. Từ đây, đất nước ta chuyển sang một kỷ nguyên mới, kỷ nguyên độc lập, tự do và chủ nghĩa xã hội. Đảng ta từ chỗ hoạt động bí mật, bị khủng bố, trở thành một Đảng cầm quyền, được Nhân dân, dân tộc trao cho trách nhiệm lãnh đạo hệ thống chính trị và toàn xã hội để xây dựng và bảo vệ Tổ quốc Việt Nam xã hội chủ nghĩa.

Lịch sử dân tộc nói chung và lịch sử cách mạng Việt Nam nói riêng có nhiều bước ngoặt ghi dấu ấn lớn trên con đường phát triển, nhưng sự kiện lập nên một chế độ chính trị mới từ thắng lợi của Cách mạng Tháng Tám năm 1945 là một bước ngoặt vĩ đại nhất. Trong chuỗi sự kiện có ý nghĩa bước ngoặt vô cùng lớn lao ấy, Chủ tịch Hồ Chí Minh chính là người để lại dấu ấn sâu đậm, ngời sáng nhất, và đó chính là công lao vĩ đại của Người đối với cách mạng Việt Nam.

3. Lãnh đạo xây dựng và bảo vệ Tổ quốc xã hội chủ nghĩa

Tư tưởng Hồ Chí Minh thực chất là tư tưởng về giải phóng dân tộc, giải phóng xã hội - giai cấp, giải phóng con người. Giải phóng dân tộc là tiền đề, là cơ sở, là điều kiện tiên quyết để tiến tới giải phóng xã hội - giai cấp và giải phóng con người. Giải phóng xã hội - giai cấp vừa là để bảo đảm vững chắc cho thắng lợi của giải phóng dân tộc, đồng thời là tiến tới giải phóng con người. Còn giải phóng con người chính là mục tiêu cao nhất, mục tiêu cuối cùng của cách mạng Việt Nam. Hai giải phóng trước đó đều phải hướng tới giải phóng con người - con người được giải phóng khỏi mọi áp chế, bất công để trở thành con người tự do. như C.Mác và Ph.Ăngghen đã khẳng định: “Sự phát triển tự do của mỗi người là điều kiện cho sự phát triển tự do của tất cả mọi người”⁽¹³⁾.

Với tư tưởng giải phóng dân tộc đúng đắn, Chủ tịch Hồ Chí Minh cùng với Trung ương Đảng đã lãnh đạo toàn dân lật đổ ách thống trị của thực dân, phong kiến, lập nên chế độ chính trị mới. Giải phóng xã hội - giai cấp là xây dựng một xã hội mới - xã hội xã hội chủ

nghĩa, một xã hội mà trong đó mọi người không ai bị bỏ lại phía sau, ai cũng có cơm ăn, áo mặc, ai cũng được học hành, không còn chế độ bóc lột, một xã hội có nền kinh tế phát triển cao, nền văn hóa tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc, một đất nước hòa bình, hữu nghị, hợp tác với các dân tộc trên thế giới vì các quyền dân tộc cơ bản của mỗi dân tộc và vì sự phát triển văn minh tiến bộ của nhân loại.

Lý luận, tư tưởng về chủ nghĩa xã hội do C.Mác, Ph.Ăngghen, V.I.Lênin và Chủ tịch Hồ Chí Minh nêu lên có căn cứ khoa học vì phản ánh đúng những vấn đề quy luật phát triển của xã hội loài người. Hợp quy luật, hợp xu thế phát triển của dân tộc Việt Nam - đó là thông điệp trong tư tưởng Hồ Chí Minh, cho dù trên thực tế công cuộc dựng xây đất nước gặp không ít những khó khăn, trở ngại, hiểm nguy. Sự cống hiến của Chủ tịch Hồ Chí Minh đối với cách mạng Việt Nam chính là khơi dậy khát vọng phát triển đất nước hùng cường, tạo niềm tin vào tương lai của sự nghiệp cách mạng theo định hướng xã hội chủ nghĩa, đặc biệt từ những thành quả của 35 năm đổi mới, đang biến thành hành động của toàn Đảng, toàn dân, toàn quân ta thực hiện thành công Nghị quyết Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII của Đảng.

Một nước Việt Nam hùng cường, phồn thịnh phát triển cả về mặt vật chất và tinh thần là điều cần bản bảo đảm vững chắc cho nền độc lập nước nhà. Chủ tịch Hồ Chí Minh nêu rõ: “Nếu nước độc lập mà dân không hưởng hạnh phúc tự do, thì độc lập cũng chẳng có nghĩa lý gì”⁽¹⁴⁾. Người nhấn mạnh: “Chúng ta tranh được tự do, độc lập rồi mà dân cứ chết đói, chết rét, thì tự do, độc lập cũng không làm gì. Dân chỉ biết rõ giá trị của tự do, độc lập khi mà dân được ăn no, mặc đủ”⁽¹⁵⁾. Tất cả những điều đó cũng để bảo đảm cho độc lập dân tộc được trường tồn; làm cho đất nước có cơ sở vật chất kỹ thuật của một nước công nghiệp xã hội chủ nghĩa; làm cho đất nước vừa giàu có về vật chất, vừa văn minh về tinh thần.

Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII của Đảng đề ra mục tiêu đến năm 2025 Việt Nam trở thành nước đang phát triển

có công nghiệp theo hướng hiện đại, vượt qua thu nhập trung bình thấp; đến năm 2030 trở thành nước đang phát triển có công nghiệp hiện đại, thu nhập trung bình cao; đến năm 2045 vào dịp kỷ niệm 100 năm Ngày thành lập nước Việt Nam dân chủ cộng hòa (nay là nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam), trở thành nước phát triển, thu nhập cao theo định hướng xã hội chủ nghĩa. Thực hiện thành công mục tiêu này, lòng tin của Nhân dân đối với Đảng và chế độ chính trị xã hội chủ nghĩa sẽ càng thêm vững chắc.

Chủ tịch Hồ Chí Minh là người khơi nguồn cảm hứng cho hành động hợp đạo đức cách mạng đối với mỗi cán bộ, đảng viên với tinh thần không ham công danh, phú quý, không sa vào chủ nghĩa cá nhân; chỉ có ham học, ham làm, ham tiến bộ, “sẵn sàng vui vẻ làm trâu ngựa, làm tôi tớ trung thành của nhân dân”⁽¹⁶⁾; cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư, suốt đời hy sinh phấn đấu cho độc lập Tổ quốc, tự do, hạnh phúc cho đồng bào.

Xây dựng và bảo vệ Tổ quốc Việt Nam xã hội chủ nghĩa là nhiệm vụ chiến lược thường xuyên của Nhân dân Việt Nam. Thắng lợi của cuộc kháng chiến 9 năm chống thực dân Pháp xâm lược với Chiến dịch Điện Biên Phủ kết thúc ngày 07/5/1954 đã góp phần quyết định làm sụp đổ hệ thống chủ nghĩa thực dân cũ trên toàn thế giới. Thắng lợi của cuộc kháng chiến chống đế quốc Mỹ kết thúc bằng Chiến dịch Hồ Chí Minh lịch sử ngày 30/4/1975 cũng đã báo hiệu cho sự tan rã của chủ nghĩa thực dân mới trên toàn thế giới. Một dân tộc Việt Nam, tuy nhỏ nhưng đoàn kết một lòng do Đảng Cộng sản Việt Nam lãnh đạo, theo tinh thần của Chủ tịch Hồ Chí Minh đức dày, trí sáng, nhân cách cao đẹp, đã đi tiên phong trên thế giới ở thế kỷ XX đầy bi hùng, thế kỷ phi thực dân hóa. Chủ tịch Hồ Chí Minh là con người tiên phong của một dân tộc tiên phong - dân tộc Việt Nam. Công lao vĩ đại của Người đối với cách mạng Việt Nam đã ghi dấu ấn tích cực vào tiến trình văn minh của nhân loại. Chủ tịch Hồ Chí Minh, sự nghiệp cách mạng của Người là biểu tượng của giá trị văn hóa dân tộc từ quá khứ đến

hiện tại, là biểu tượng của sức mạnh dân tộc, kể cả sức mạnh lợi thế từ địa chính trị, kết hợp với sức mạnh thời đại - sức mạnh của hòa bình, độc lập, dân chủ và tiến bộ xã hội. Trong các sức mạnh đó, Chủ tịch Hồ Chí Minh coi sức mạnh từ bên ngoài là quan trọng, sức mạnh bên trong có tính quyết định.

Tại Khóa họp lần thứ 24 của Đại hội đồng UNESCO, Liên hợp quốc năm 1987 tại Paris (Pháp) đã tôn vinh Chủ tịch Hồ Chí Minh là: “Một biểu tượng kiệt xuất về sự tự khẳng định dân tộc, đã cống hiến trọn đời mình cho sự nghiệp giải phóng dân tộc của nhân dân Việt Nam, góp phần vào cuộc đấu tranh chung của các dân tộc vì hòa bình, độc lập dân tộc, dân chủ và tiến bộ xã hội... những đóng góp quan trọng và nhiều mặt của Chủ tịch Hồ Chí Minh trên các lĩnh vực văn hóa, giáo dục và nghệ thuật chính là sự kết tinh của truyền thống văn hóa hàng nghìn năm của dân tộc Việt Nam và những tư tưởng của Người là hiện thân của những khát vọng của các dân tộc mong muốn được khẳng định bản sắc văn hóa của mình và mong muốn tăng cường sự hiểu biết lẫn nhau giữa các dân tộc”⁽¹⁷⁾. Tư tưởng của nhà văn hóa Hồ Chí Minh đã, đang và sẽ được Đảng và Nhân dân Việt Nam vận dụng và phát triển sáng tạo trong điều kiện kinh tế thị trường, xu thế toàn cầu hóa và hội nhập quốc tế. Với quan điểm nhất quán, Việt Nam sẵn sàng làm bạn với tất cả các nước, là đối tác tin cậy, có trách nhiệm trong cộng đồng quốc tế trên cơ sở bảo đảm độc lập, chủ quyền, thống nhất và toàn vẹn lãnh thổ và theo luật pháp quốc tế.

Chủ tịch Hồ Chí Minh đã để lại di sản to lớn và quý báu cho dân tộc ta, đó là sự nghiệp cách mạng theo mục tiêu và con đường mà Người đã chỉ ra. Cống hiến của Người đối với cách mạng Việt Nam là vô giá. Đó là kết quả của hơn 60 năm hoạt động: “Từ buổi thiếu niên cho đến phút cuối cùng, Hồ Chủ tịch đã cống hiến trọn đời mình cho sự nghiệp cách mạng của nhân dân ta và nhân dân thế giới. Người đã trải qua một cuộc đời oanh liệt, đầy gian khổ hy sinh, vô cùng cao thượng và phong phú, vô cùng trong sáng và đẹp đẽ”⁽¹⁸⁾.

Hiện nay, toàn Đảng, toàn dân Việt Nam đang vận dụng và phát triển sáng tạo tư tưởng Hồ Chí Minh vào sự nghiệp cách mạng mới. Đây là thử thách lớn đối với sự lãnh đạo của Đảng ta trong cuộc cách mạng xã hội chủ nghĩa, một cuộc cách mạng với những nhiệm vụ như Chủ tịch Hồ Chí Minh đã tiên đoán: “Công việc trên đây là rất to lớn, nặng nề và phức tạp mà cũng rất vẻ vang. Đây là một cuộc chiến đấu chống lại những gì đã cũ kỹ, hư hỏng, để tạo ra những cái mới mẻ, tốt tươi. Để giành lấy thắng lợi trong cuộc chiến đấu khổng lồ này cần phải động viên toàn dân, tổ chức và giáo dục toàn dân, dựa vào lực lượng vĩ đại của toàn dân”⁽¹⁹⁾./.

Ghi chú:

(1) C.Mác - Ph.Ăngghen, *Toàn tập*, tập 1, Nxb Sự thật, H.1962, tr.284.

(2),(3) Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, tập 3, Nxb CTQG-ST, H.2011, tr.1, tr.1.

(4) Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, tập 1, Nxb CTQG-ST, H.2011, tr.461.

(5) Trần Dân Tiên, *Những mẩu chuyện về đời hoạt động của Hồ Chủ tịch*, Nxb CTQG-ST, H.2015, tr.16.

(6),(8),(9),(11),(18),(19) Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, tập 15, Nxb CTQG-ST, H.2011, tr.615, tr.674, tr.674, tr.614, tr.626, tr.617.

(7) T.Lan, *Vừa đi đường vừa kể chuyện*, Nxb CTQG-ST, H.2015, tr.26.

(10),(12),(14),(15) Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, tập 4, Nxb CTQG-ST, H.2011, tr.187, tr.3, tr.64, tr.175.

(13) Karl Max - Friedrich Engels, *Tuyên ngôn của Đảng Cộng sản*, Nxb Trẻ, TP. Hồ Chí Minh, 2018 (song ngữ Anh - Việt), tr.129.

(16) Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, tập 7, Nxb CTQG-ST, H.2011, tr.50.

(17) *Tư liệu lưu tại Bảo tàng Hồ Chí Minh*, Mạch Quang Thắng, Bùi Đình Phong, Chu Đức Tính (đồng chủ biên), *UNESCO với sự kiện tôn vinh Chủ tịch Hồ Chí Minh - Anh hùng giải phóng dân tộc, Nhà văn hóa kiệt xuất*, Nxb CTQG-ST, H.2013.